

**Въвеждане на
национална
рамка за качество
на образованието
и грижите в
ранна детска
възраст
(REFORM/SC2020/059)**

**D9. Предложение за
Национална рамка за
качество на ОГРДВ**

Предложение за Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст в България

1 Основни предпоставки

Реформата на образованието и грижите в ранна детска възраст в България се подкрепя от Европейския съюз чрез Програмата за подкрепа на структурните реформи¹. В рамките на тази програма Европейската комисия предостави техническа помощ за разработването на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст (ОГРДВ). Техническата помощ беше предоставена в рамките на проект „Въвеждане на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст“ (REFORM/SC2020/059). Предложената рамка включва набор от индикатори и критерии за наблюдение и оценка на качеството на ОГРДВ. Нейното внедряване ще подпомогне самооценката, извършвана от детските ясли и детските градини/училищата с групи за задължителна предучилищна подготовка. Настоящото предложение включва всичко това.

Целта на проект „Въвеждане на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст“, който се осъществи в периода септември 2020 г. до октомври 2022 г., е да подкрепи:

- *изграждането на по-добро разбиране за това как институциите в България могат да подобрят качеството чрез преразглеждане на управлението и предоставянето на ОГРДВ в съответствие със съществуващите политики и разработване на ефективни инструменти за тяхното прилагане;*
- *разработването чрез широк консултативен процес на Национална рамка за качество за ОГРДВ с набор от свързани индикатори и референтни показатели, отразяващи българския контекст;*
- *предварителната оценка на проекта на Национална рамка за качество за ОГРДВ и заложените в нея индикатори. Те са апробирани пилотно в няколко детски градини, ясли и в група за задължително предучилищно образование в училище. Въз основа на тази оценка е разработен план за действие за внедряване на рамката. Той включва препоръки как да се оценява и наблюдава качеството на ОГРДВ.*

Съществува широко разпространено съгласие, че висококачествените образование и грижи в ранна детска възраст могат да положат основите за по-късен успех в живота по отношение на образованието, благосъстоянието, пригодността за наемане на работа и социалното приобщаване и са особено важни за децата в неравностойно положение. Висококачествените ОГРДВ са ефективна и ефикасна инвестиция в образованието и обучението.

---

¹Аналитичен доклад за качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст в България.
<https://web.mon.bg/bg/101109>

Предложението за Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст е разработено въз основа на експертната и опита на широк кръг заинтересовани страни, в т.ч. експерти от образователния, здравния и социалния сектор. Рамката се основава на петте области на качество, определени в Европейската рамка за ОГРДВ (*достъп, персонал, учебна програма, наблюдение и оценка, управление и финансиране*), като надгражда силните страни на българската система за ОГРДВ.

Като отправна точка за изработването на настоящото предложение бяха използвани двата доклада, изготвени в рамките на проекта, отразяващи настоящата ситуация на ОГРДВ в България² и националните и регионалните политики за ОГРДВ в други европейски страни³.

2 Настоящата ситуация по отношение на ОГРДВ в други европейски страни

През деветдесетте години на миналия век фокусът в политиките на ниво ЕС е насочен към подобряването на достъпа до ОГРДВ чрез прилагане на европейски референтен показател за отчитане на обхвата на деца на възраст между четири години и тези в задължителна училищна възраст в системата за образование. По-голямата част от действията на равнище ЕС са насочени към увеличаване на местата в институциите и в структурите за предучилищно образование, като се обръща внимание на количествения обхват на децата.

През последните години Европейският фокус се измества от осигуряването на достъп до ОГРДВ към подобряване на качеството на предоставяните услуги. Това води до разработването на Европейската рамка за качество на ОГРДВ от тематична експертна работна група през 2012 г., създадена от работната програма „Образование и обучение 2020 г“.

Началото на системната работа на страните членки на съюза по преследване не само на количествени цели за обхват на децата в ОГРДВ, но и за постигане на качествени цели, така че националните политики да допринесат за хармонично развитие в първите години от живота на всяко дете, е дадено с приемането на Препоръка за изграждане на висококачествени системи за образование и грижа в ранна детска възраст (ОГРДВ) от Съвета на Европейския съюз (СЕС) през май 2019 г. Препоръката дава общите насоки за прилагане на рамката за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст, които включват различни подходи за постигане на качество и които могат да бъдат адаптирани на национално ниво за реформиране на структурите за предоставяне на ОГРДВ, качеството на процесите в ОГРДВ и резултатите, произтичащи от предоставените услуги. Рамката за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст се явяват инструмент за управление, чиято цел е да даде насоки за разработването и поддържането на системи за образование и грижи в ранна детска възраст на базата на десет позиции, свързани с качеството, които са структурирани в пет по-широки области: достъп, работна сила, учебна програма, наблюдение и оценка, управление и финансиране.

² Аналитичен доклад за качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст в България.
<https://web.mon.bg/bg/101109>

³ Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>

Направеният преглед на промяната в политиките показва, че държавите членки се спират и определят най-важните области на качеството, свързани с достъпа, персонала и учебната програма. Държавите членки използват Европейската рамка за качество за промяна на политиките и практиките си именно в тези три области на ОГРДВ, като фокусът е поставен основно върху:

Достъпа: наличността и достъпността на предоставяните услуги в системата за ОГРДВ, с повишено внимание към справяне с неравенствата, произтичащи от неравномерното географско разпределение на услугите и от затрудненията на уязвимите групи да получат достъп до услугите;

Персонала: превръщането на професиите в системата на ОГРДВ в по-привлекателни и желани чрез осигуряване на възможности за повишаване на първоначалната професионална квалификация, предоставяне на професионална подкрепа на по-ниско квалифициран персонал (напр. възпитатели и помощници) и чрез подобряване на условията на труд;

Образователното съдържание/учебната програма: проектирането и внедряването на подобрена програма за предучилищно образование (особено за деца на възраст от три до шест години), която отделя повече внимание на прехода към началното училище; засилване на сътрудничеството между централните и местните власти (включително привличането на различни заинтересовани страни) при разработването на учебни програми за ОГРДВ.

Двете измерения от препоръката за прилагане на рамката за качество на образованието и грижата в ранна детска възраст, които са обхванати в по-малка степен, са наблюдение и оценка, както и управление и финансиране.

Това потвърждава факта, че Европейската рамка за качество може да бъде анализирана и прилагана в контекста на всяка държава членка. Тя представлява споделена референтна рамка, която насърчава диалога при дефинирането на качество и подкрепя обществените консултации за начина, по който да се реформира сферата на ранното детско развитие. Анализът на скорошния опит на други европейски държави установява няколко области, в които определени инициативи могат да подпомогнат разработването на Национална рамка за качество в България:

- Приемане на споделена визия за ранното детско развитие, която се отнася до всички деца от раждането до задължителната училищна възраст. Една споделена визия, в която политиките за ОГРДВ са основни и важни елементи поради тяхната свързаност и взаимовръзката им с всички останали сфери на политиките с въздействие върху децата и която може да се приложи и използва във всички услуги за ОГРДВ, е значителна стъпка в постигането на култура, ориентирана към качество, достъпно за всяко дете;
- Установяване на споделено разбиране за това какво включва системата за ОГРДВ в България и какви са нейните характеристики;
- Разработване и внедряване на стандартизиран механизъм на самооценка, който е синхронизиран и с външната оценка;
- Определяне и приемане на общо разбиране за измерване на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст. Това включва установяване на ограничен набор от твърдения за качество със съответните индикатори, които мерят най-важните аспекти на качеството.

- Наскоро европейска работна група за ОГРДВ установи⁴, че е ценно да има единен набор от компетенции, които описват изискванията и очакванията към работещите в системата на ОГРДВ - практики, персонал, ръководители и управленци.

3 Настоящата ситуация по отношение на ОГРДВ в България

В началото на този проект беше направен обективен анализ на начина, по който могат да се вземат решения за разработването и внедряването на Национална рамка за качество на ОГРДВ. Този анализ обхваща системата и структурата на ОГРДВ, определена в нормативната и в стратегическата рамка в страната. Определена е степента на съответствие на системата на ОГРДВ в България с основните области в Европейската рамка за качество на ОГРДВ. Идентифицирани са силните страни и проблемните области в структурата на системата за ОГРДВ. По-долу е представено обобщение на основните заключения от този анализ.

3.1 Достъп

По отношение на наличието и достъпността на всяко дете до ОГРДВ се установява различно и неравномерно разпределение в различните типове населени места, както и различен обхват на децата според местоживеенето на техните семейства, техния статус и етно-културна принадлежност. По отношение на достъпа до ОГРДВ в България не съществува механизъм за оценка на нуждите и планиране на капацитета на услугите за ОГРДВ, основан на данни за демографските характеристики, потребностите и желанията на семействата. Нормативната и стратегическата рамка не дават възможност за избор на родителите на различни форми на услуги освен регулираните в законодателството детски ясли и детски градини/училища с групи за задължително предучилищно образование.

Участието на родителите в процесите на вземане на решения по отношение на дейностите с детето и изградената среда за учене е нормативно гарантирано само в детските градини. Улесняването на прехода на децата от семейната среда към детската градина/ясла се гарантира с Наредба № 5 от 2016 г. за предучилищното образование, която се отнася само до детските градини.

В детските градини има нормативно регламентирана система за повишаване на квалификацията и професионалните умения на персонала по отношение на подкрепата и работата с деца със специални потребности, с увреждания, с различен етнически произход, както и по отношение на подкрепата на двуезичните деца и тези, за които българският не е майчин език. Подобна регламентирана система следва да се изгради и за работещите в детските ясли, в които съществуват отделни практики.

3.2 Персонал

В нормативната база на предучилищното образование е въведено изискване за адекватна образователно-квалификационна степен към директорите на детски градини и педагогическия персонал. Не са налични специфични изисквания към непедагогическия персонал.

---

⁴Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>.

В системата на здравеопазването е въведено изискване към професионалистите за адекватна образователно-квалификационна степен за ОГРДВ (ниво 6) съгласно Международната стандартна класификация на образованието (ISCED), що се отнася до медицинските функции на персонала, но не и по отношение на възпитанието и обучението и грижата за деца в най-ранна възраст. По отношение на препоръката за образователна степен към директорите на детските ясли, медицинския и педагогическия персонал са въведени нормативни изисквания, но не и към помощния персонал.

В детските градини са осигурени благоприятни условия на труд с въведения регламент за физическата среда, материалната обезпеченост и нивото на възнаграждение, за прилагането на финансови и други стимули за работещите в образователната система.

3.3 Образователно съдържание

Програмната и методическата осигуреност на системата на предучилищното образование (от 3 до 7 години) са гарантирани в нормативната уредба. В настоящия момент в България е утвърден държавен образователен стандарт за предучилищното образование, а детските градини разработват и прилагат програмни системи. Програмната система представлява цялостна концепция за развитието на детето с подходи и форми на педагогическо взаимодействие, подчинени на обща цел. За децата от всички възрастови групи се осигуряват познавателни книжки, разработени и утвърдени в съответствие с държавен образователен стандарт за предучилищното образование. Този подход, с използване на нормативно утвърдени стандарти и синхронизирана с тях програмна и методическа осигуреност, не е задължителен за персонала, работещ с деца под тригодишна възраст.

В детските градини е въведено изискване за подкрепа на детето за усвояване на стратегии за учене чрез използване на игровия механизъм и социални взаимодействия, но за детските ясли няма такъв регламент, въпреки че на места има иновативни практики.

Европейската рамка за качество предвижда прилагането на учебната програма от персонала в сътрудничество с децата и техните родители. Това изисква служителите и ръководителите да рефлектират върху собствената си практика и за това има въведен регламент в детските градини, но липсва такъв в детските ясли.

3.4 Наблюдение и оценка

Механизмите за наблюдение и оценка в детските градини включват както външно, така и вътрешно оценяване и възможност за участие на семействата. Тази информация не се обменя и ползва в достатъчна степен на съответното местно, регионално и/или национално равнище, за да се планира по-нататъшното повишаване на качеството на политиките и практиките. Външното оценяване на институциите в образователната система обхваща образователния процес и управлението и се основава на съгласувани критерии и показатели, които могат да бъдат подобрени при необходимост. Всяка година Националният инспекторат по образованието публикува обобщен доклад и информира всяка от заинтересованите страни за резултатите от оценката. На ниво институция оценките включват конкретни препоръки как може да се подобри качеството на ОГРДВ.

За детските ясли и яслените групи към детските градини в законодателството не са разписани механизми за наблюдение и оценка. За разлика от детските градини там няма законово предписани задължения за външно или вътрешно оценяване. Въпреки това някои елементи от Рамката за качество на ОГРДВ на ЕС, като учебната програма и подготовката на персонала за работа с деца в ранна възраст, възпитание, обучение, социализация, се подлагат на наблюдение и оценка.

От правна гледна точка както детските ясли, така и детските градини са задължени да следват принципите за закрила на детето и да участват в превенцията на насилието и тормоза срещу деца.

3.5 Управление и финансиране

По отношение на управлението на ОГРДВ от Министерството на здравеопазването (МЗ), Министерството на образованието и науката (МОН) и Министерството на труда и социалната политика (МТСП) се установява, че от законодателна и регулаторна гледна точка ролята и отговорностите във всеки от трите сектора поотделно се различават и в същото време са ясно определени и дефинирани. Политиките за ОГРДВ, разработени чрез всяка управленска структура, не са координирани. Структурните и организационните характеристики в управлението на ОГРДВ в здравната система и в образователната система водят до голямо разграничение и разлики в смисловите и съдържателните им характеристики и не осигуряват необходимата приемственост между различните видове институции.

От гледна точка на управлението на политиките за ОГРДВ на всеки сектор са недостатъчно координирани и свързани. Съществуват специфични за сектора регламенти и политики, които невинаги се отнасят едни към други. Те не са свързани с други сектори по отношение на целите, принципите, подходите и визията за ОГРДВ. Някои части от законодателството обаче предвиждат междусекторно взаимодействие и координация, когато се работи по конкретна политика (например в Закона за социалните услуги). Този интегриран подход към регулирането не е въведен във всички правни актове и няма съгласувана политика и начин на работа във всяка част на системата за ОГРДВ. България не разполага с набор от всеобхватни и съгласувани публични политики, които свързват образованието и грижите в ранна детска възраст с други сектори, отнасящи се до благосъстоянието на малките деца и техните семейства.

Като цяло няма индикации за недостиг на финансиране за основните дейности в детските ясли и в детските градини. Въпреки това повишаването на качеството на системата за ОГРДВ изисква целенасочено финансиране и чрез национални програми или чрез промени във финансовия стандарт. Липсват данни, които да сочат за наличие на бюджетна координация между Министерството на здравеопазването и Министерството на образованието и науката по отношение на заплатите на персонала или целите на политиката за ОГРДВ.

4 Общи положения

Детските ясли, детските градини и групите за задължително предучилищно образование в училища са основните (обществени) институции, предоставящи ОГРДВ преди началото на задължителното училищно образование. Организацията и дейността на детските ясли, детските градини и училищата с групи за задължителна предучилищна подготовка са регламентирани в различни

нормативни актове. Регулацията засяга управлението и организацията на дейностите в детските ясли и в предучилищното образование.

Детските градини и училищата с групите за задължително предучилищно образование в училищата осигуряват възпитание, обучение, социализация и грижи чрез педагогически и непедagogически персонал, който прилага държавния образователен стандарт (ДОС) за предучилищно образование, както и други ДОС, които регламентират дейността им.

Прилагането на национална рамка за качество на системата за ОГРДВ ще даде възможност за постигането на консенсус и съгласуваност между изследователи, образователни експерти, семейства, професионални, синдикални и неправителствени организации, действащи в тази сфера по отношение на необходимите политики и условия, които водят до подобряване на образователните практики и грижите в рамките на услугите в ранна детска възраст и на системата за ОГРДВ. Това би довело както до повишаване качеството на предоставяните услуги, така и до постигане на общо разбиране за високо качество на услугите във всички структури на системата за ОГРДВ.

Качеството на ОГРДВ е многоизмерна концепция, която е широко обсъждана и разисквана през годините.⁵ Качеството непрекъснато се развива, а корените му са изложени в Конвенцията за правата на детето (КООНПД) и в Ръководството към общ Коментар № 7 (2005) за прилагане правата на детето в ранна възраст. Общо е разбирането сред практики, политици и изследователи, че качеството на ОГРДВ е термин, натоварен с културни ценности и търпи развитие в процеса на договаряне между различните заинтересовани страни. Трите основни стълба на качеството, идентифицирани в научната литература, са качество на: структурата, на процесите и на резултатите.⁶

Само по себе си осигуряването на достъп до услуги за образование и грижи не е достатъчно, ако е изолирано и не се допълва от предоставянето на високо качество на ниво структура и на ниво процес във всички институции, работещи с деца в ранна възраст.⁷

Качеството на ниво структура се отнася до това как системата за ОГРДВ в ранна детска възраст е проектирана и организирана. Включва разпоредби, свързани с работното време, акредитацията, персонала, разработването на учебни програми, финансирането, съотношението между преподаватели и деца, договореностите, които гарантират, че всички деца имат достъп до услуги и отношението към тях е справедливо и в съответствие с индивидуалните им нужди, както и изискванията за здраве и безопасност.⁸

Качеството на ниво процес разглежда практиките и подходите, които дават информация относно взаимоотношенията и взаимодействията между служителите и децата, както и между самите деца. То също така включва ролята на играта в рамките на учебната програма; взаимоотношенията между персонала и семействата; степента, в която грижите и образованието са интегрирани.⁹

Измерването на **качеството на резултатите** буди все по-голям интерес в целия Европейски съюз. Оценката на практиките в институциите, предоставящи ОГРДВ, често се основава предимно на описания и очаквания, а не на индикатори. Измерването на резултатите от ОГРДВ е рядкост и често ако се случва е във връзка с „училищната готовност“ или „подготовката на детето за преход“.

⁵ Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109> .

⁶ Пак там.

⁷ Пак там.

⁸ Пак там.

⁹ Пак там.

Създаването на Рамка за качество на ОГРДВ в българския контекст се основава на:

- разработване на обща визия за целия сектор и спектър от услуги за ОГРДВ;
- споразумение за начина, по който ще се извършва наблюдение на изпълнението на поставените във визията цели,
- индикатори, които дават информация за напредъка и проблемните области;
- решение за залагане на цели в плана за изпълнение;
- отчитане на успеха на системата по отношение на индикаторите и всякакви цели, чието постигане е заложено в процеса на изпълнение.

Процесът на съвместно създаване и апробиране в практиката на предложението за Национална рамка за качество на ОГРДВ предостави възможност за разработване и оценка на най-подходящите показатели за измерване на успеха и най-подходящите механизми за отчитане. Този процес беше основан на съгласието за общата цел (или визия) за развитие на качеството в системата на ОГРДВ, която обхваща и се отнася за всички деца в периода от тяхното раждане до постъпването им в училище.

Предложената Национална рамка за качество на ОГРДВ ще даде възможност на институциите на национално, областно и общинско ниво да установят среда, в която да се развиват и да предоставят образование и грижа в ранна детска възраст, както и да поемат отговорност за тяхното качество.

5 Обхват и визия на Националната рамка за качество на ОГРДВ

В процеса на разработването на Националната рамка за качество на ОГРДВ бе констатирана необходимостта от обхващане на всички институции, предоставящи услуги за ОГРДВ, както и трудността да бъдат включени неформално предоставяните услуги за деца в ранна възраст. В тази връзка предложението за Национална рамка за качество на ОГРДВ включва:

всяка регулирана услуга, която осигурява образование и грижи за деца от раждането до задължителната възраст за започване на училищно образование.

Институциите, предоставящи ОГРДВ, включват всички общински, държавни и частни детски градини и училища с групи за задължително предучилищно образование, както и всички общински, държавни и частни (лицензирани) детски ясли. Услуги извън това определение (напр. нерегулирани доставчици, родителски кооперативи, нелицензирани центрове за дневна грижа и детегледачки) могат да бъдат добавени към обхвата на Националната рамка за качество на ОГРДВ едва след уточняване на статута и регламентиране на този вид услуги.¹⁰

¹⁰Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>.

Всяка реформа в системата за ОГРДВ се основава на създаването на визия за развитието на системата. Визията обхваща всички деца в ранна възраст – от раждането им до започване на началното им образование, всички форми и видове услуги за образование и грижа, регламентирани и във всички секторни политики. Всички заинтересовани страни, обединени от споделени цели, ценности, принципи и общо разбиране за висококачествена система за ОГРДВ, са включени в разработването и прилагането на визията.

Поставяйки детето и неговото цялостно развитие в центъра на всички процеси в системата на ОГРДВ, въз основа на натрупания опит при пилотирането и ползотворното сътрудничество между институциите и организациите, участвали в разработването на настоящото предложение за рамка за качество, споделената визия за качествено ОГРДВ се съдържа в разбирането, че:

Висококачественото образование и грижи в ранна детска възраст в България подпомагат благосъстоянието, социалното, емоционалното, когнитивното, психичното и физическото развитие на всяко дете, основават се на ефективни партньорства със семействата и са налични и достъпни в еднаква степен за всички деца от раждането им до възрастта на започване на начален етап на образование. Всяко дете в България има право на висококачествено образование и грижа в ранна детска възраст, която включва и подготовка за преминаване в училищно образование.”

6 Принципи, които подкрепят Националната рамка за качество на ОГРДВ

Визията за високо качество на ОГРДВ е в съответствие с принципите, залегнали в Европейската рамка за качество, и съвпада с това, към което се стремят много други европейски държави при предоставянето на ОГРДВ. Националната рамка за качество на ОГРДВ трябва да продължи да се развива, да подкрепя изграждането на единна система за ОГРДВ и да се основава на следните принципи:

- Висококачественото ОГРДВ е от решаващо значение за насърчаване на развитието и ученето на децата, а в дългосрочен план – за повишаване на техните образователни резултати;
- Участието на родителите и семейството като партньори е от ключово значение за осигуряването на оптимална среда за растежа и развитието на децата, доколкото те са отговорни за неговото благосъстоянието, здраве и развитие;
- Висококачественото ОГРДВ трябва да поставя детето в центъра с фокус върху неговите права¹¹, активното му включване и зачитане на възгледите му;
- Висококачественото ОГРДВ изисква засилена координация, приемственост и синхронизиране на мерките между всички отговорни органи, институции и заинтересовани страни.

---

¹¹Основано на Конвенцията на ООН за правата на детето, Европейската конвенция за правата на детето и други правни стандарти. За информация виж <https://www.coe.int/en/web/children/>

7 Позиции, които подкрепят Националната рамка за качество на ОГРДВ

Националната рамка за качество, идентично на Европейската рамка, включва набор от позиции¹², които описват висококачествена система за ОГРДВ. Тези позиции определят качеството на ОГРДВ. Въвеждането на Национална рамка за качество цели да осигури подкрепа за постигане на тези позиции:

Области на качеството	Позиции, определящи качеството в съответната област
Достъп	<p>Позиция 1: ОГРДВ, което е налично и достъпно за всяко дете</p> <p>Позиция 2: ОГРДВ, което насърчава участието, засилва социалното приобщаване и приветства многообразието</p> <p>Позиция 3: ОГРДВ, което отговаря на нуждите и желанията на семействата и на децата по отношение на ОГРДВ</p>
Персонал	<p>Позиция 4: Добре квалифициран персонал, който преминава първоначално и продължаващо обучение, позволяващо му да изпълнява своята професионална роля</p> <p>Позиция 5: Персонал, за който са осигурени благоприятни условия на труд, включително професионално ръководство, създаващи възможности за наблюдение, рефлексия, планиране, работа в екип и сътрудничество с родителите и семейството</p>
Образователно съдържание	<p>Позиция 6: Образователно съдържание, основано на педагогически цели, ценности и подходи, което дава възможност на децата да разгърнат пълния си потенциал и адресира тяхното социално, емоционално, когнитивно и физическо развитие и тяхното благосъстояние.</p> <p>Позиция 7: Образователно съдържание, което насърчава персонала да подкрепи развитието и способностите на децата, да си сътрудничи с колеги и родители и да осъществява критична оценка и самооценка.</p>
Наблюдение и оценка	<p>Позиция 8: Наблюдение и оценка, които позволяват събиране на информация на местно, регионално и/или национално равнище с цел планиране на политики и мерки за повишаване на качеството</p> <p>Позиция 9: Координирани системи за наблюдение и оценка в защита на правата и на висшия интерес на детето на ниво институция, община, област</p>

¹²Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>.

Управление и финансиране	<p>Позиция 10: Заинтересовани страни, които имат ясно и споделено разбиране за ролята и отговорностите си и готовност за сътрудничество с партньорски организации.</p> <p>Позиция 11: Нормативна уредба, финансиране и регулярна отчетност, които подпомагат универсалния достъп до висококачествено ОГРДВ</p>
--------------------------	--

8 Индикатори на национално равнище

Подбран е и е пилотиран набор от национални индикатори. Те подкрепят измерването на напредъка по всяка една от областите за качество и са определени въз основа на съответствието им със следните критерии:

- ясна дефиниция;
- данните да могат да се събират по сравнително лесен и последователен начин с цел да се избегне допълнителното натоварване на институциите;
- измеримост във всяка детска градина и ясла (с цел да се предостави пълна и точна картина на качеството на ОГРДВ);
- има възможност да се събират, анализират и докладват данни на ниво детска градина и ясла, на общинско, регионално и национално ниво.
- Предоставя се информация за най-належащата нужда от промени в системата на ОГРДВ.

За измерване на качеството във всяка една от петте области са определени следните национални индикатори:

1. Дял на децата в България (измерван поотделно за тези на възраст от раждането до три години; и за тези между три години и възрастта за постъпване в първи клас), които участват редовно в ОГРДВ;
2. Дял на квалифицирания персонал в сферата на ОГРДВ, който получава подкрепа¹³ за своето професионално развитие¹⁴ в съответствие с национално договорените изисквания за компетенции на този персонал;
3. Дял на институциите, предоставящи образователно съдържание, даващо възможност на децата да разгърнат пълния си потенциал (планът за внедряване следва да включи съгласувано измерване на потенциала на детето въз основа на неговото социално, емоционално, когнитивно, психично и физическо развитие);
4. Дял на институциите, предоставящи ОГРДВ, които използват данни, за да подобряват качеството на ОГРДВ (доставчиците биха могли да използват административни, педагогически и други данни, включително данни от родителите¹⁵);
5. Дял от brutния вътрешен продукт, инвестиран в ОГРДВ

¹³ Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>.

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Пак там.

Тези пет **национални индикатора** ще очертаят цялостна картина на качеството на предоставяните услуги за ОГРДВ. Институциите на национално ниво могат като част от една бъдеща стратегия за внедряване да определят целева стойност за всеки от тези индикатори. Целевите стойности могат да се основават на средните стойности за Европейския съюз, напр. процентът на brutния вътрешен продукт, инвестиран в ОГРДВ, се увеличава с 0,2% годишно, докато достигне средната стойност за Европейския съюз. Тези целеви стойности следва да бъдат определени и приети заедно с утвърждаването на настоящото предложение.

9 Самооценка на качеството на ниво община/институция

В допълнение към националните индикатори може да се опише качеството на предоставяните услуги на общинско и институционално ниво. Подобно описание подпомага наблюдението и последващото подобряване на качеството на ОГРДВ. Следващите предложения обхващат качеството на ниво структура и качеството на ниво процес. Използването на индикатори изисква подготовка на всички участници в процеса на тяхното прилагане. Индикаторите са структурирани в съответствие с петте области на качеството, посочени по-горе. На този етап не се предвижда измерване на резултатите/въздействието от висококачественото предоставяне на ОГРДВ, но във връзка с определянето на училищната готовност това може да бъде планирано, при условие че се приеме единен инструмент за това.

Въз основа на консултации с членовете на работната група и обратната връзка от участниците в пилотирането на проекта на Национална рамка за качество някои от индикаторите (в получерен шрифт) са по-подходящи за събиране на данни на общинско ниво. Останалите подкрепят самооценката на качеството на ниво институция за ОГРДВ.

9.1. Достъп

На общинско ниво следните индикатори определят характеристиките на висококачественото предоставяне на услуги:

- **Дял на децата в България (от раждането до три години; и деца над тригодишна възраст до възрастта за постъпване в първи клас), които участват редовно в ОГРДВ;¹⁶**
- **Дял на децата, за които има налично достъпно и държавно субсидирано място за образование и грижа в ранна детска възраст.**

За целите на самооценката на качеството на всяка институция по отношение на **достъпа** е ценно да се отчете как детските градини, яслите и училищата с групи за задължително предучилищно образование:

- предоставят възможности за участие на всяко дете и неговото семейство независимо от техния пол, етническа принадлежност, майчин език, социален статус или допълнителни нужди;
- отчитат нуждите и желанията на семействата и насърчават участието им в процеса на ОГРДВ;
- отчитат нуждите и желанията на децата, стимулират и насърчават тяхното активно участие и пълноценно развитие;

¹⁶Вижте приложението към Националната рамка за качество за определението на „редовно“

- осигуряват съвременна, безопасна, стимулираща, приобщаваща и сигурна среда за учене чрез игра.

Добавената стойност на висококачествените услуги за ОГРДВ за всички деца, особено за тези с допълнителни нужди и децата, чиито семейства са от социално уязвими общности, е изключително висока. Увеличаването на процента на децата, чиито семейства могат да ползват достъпни и държавно субсидирани услуги в системата на ОГРДВ, укрепва социалното сближаване и предоставя повече възможности за всички деца в обществото – особено онези в неравностойно положение. Предложенията за извършване на самооценка подчертават значението на участието на семейството и зачитане вижданията на децата в процеса на ОГРДВ, както и създаването на достъпна и стимулираща среда. Като част от плана за внедряване могат да се разработят насоки по всяко от тези предложения за самооценка.

9.2. Персонал

Персоналът, ангажиран в системата на ОГРДВ, се нуждае от подходяща комбинация от компетенции, които са специфични за работата с деца в ранна детска възраст. Това е от решаващо значение за осигуряването на висококачествено ОГРДВ, тъй като дава възможност на персонала да постави своята педагогическа практика в контекст и да я адаптира така, че да отговори на разнообразните нужди на децата и семействата. На общинско ниво следните индикатори определят характеристиките на висококачественото предоставяне на услуги.

- **Дял на служителите, работещи пряко с деца, завършили професионално образование, основано на изискванията, които съответстват на тяхната длъжност в съответната институция.**
- **Дял на директорите и професионалистите, които работят в институциите за ОГРДВ и демонстрират национално договорените изисквания за компетенции.**
- **Процентно съотношение на средната заплата на професионалните служители в институциите за ОГРДВ, заети в публичния сектор, спрямо средната работна заплата в системата на предучилищното и училищното образование;**
- **Средно съотношение на броя деца спрямо всички служители, работещи пряко с тях.**

В помощ на самооценката на качеството на всяка институция по отношение на персонала трябва да се има предвид:

- Делът на професионално квалифицирания персонал в сферата на ОГРДВ, който получава подкрепа¹⁷ за своето професионално развитие¹⁸ в съответствие с национално договорените изисквания за компетенции на този персонал;
- Съотношението на броя деца спрямо броя професионално квалифицирани служители, работещи пряко с тях;
- Времето, предоставено на персонала за подготовка, рефлексия и подобряване на качеството на тяхната работа (т.е. времето, в което не работят пряко с деца).

¹⁷ Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>.

¹⁸ Пак там.

Инвестициите в системите, които подпомагат персонала (както съществуващата работна сила, така и новите в професията), водят до подобряване на качеството, укрепват мотивацията и задържат персонала в системата, както и подобряват цялостното развитие на децата.

9.3. Образователно съдържание

Образователното съдържание (включително стандарти, програмни системи за ОГРДВ) трябва да определя общи цели, ценности и подходи, които отразяват очакванията на обществото за ролята и отговорностите на детските градини, детските ясли и училищата, и насърчават развитието на децата. На общинско ниво следният индикатор определя характеристиките на висококачественото предоставяне на услуги.

- **Процентът на доставчиците на ОГРДВ, които използват официална, одобрена или задължителна рамка, която отговаря на държавните стандарти за качество на ОГРДВ.**

В помощ на самооценката на качеството на всяка институция по отношение на **образователното съдържание** трябва да се има предвид:

- образователно съдържание, даващо възможност на децата да разгърнат пълния си потенциал, в т. ч. социалното, емоционалното, когнитивното, психическото и физическото си развитие;
- персоналот реализира образователното съдържание чрез игровия подход, поставящо детето в центъра;
- институцията осигурява конструктивни взаимодействия (дете/дете, дете/възрастен и възрастен/възрастен), които насърчават взаимното уважение, чувствителността и работата в екип и се основават на ясни политики и процедури;
- персоналот планира образователното съдържание въз основа на информация (обратна връзка) от деца, родители и колеги с оглед системно подобряване на практиката.

Добре балансираната комбинация от образование и грижи може да насърчи благосъстоянието на децата, положителната им представа за себе си, физическото, социалното, психическото и познавателното им развитие. Опитът на децата и тяхното активно участие трябва да бъдат високо ценени, а значението на ученето чрез игра трябва да бъде осъзнато и активно подкрепяно.

9.4. Наблюдение и оценка

Наблюдението и оценката трябва да спазват и да отговарят на всички законови изисквания, свързани с използването на лични данни. Целта на наблюдението и оценката е резултатите от тях да се в подкрепа на децата и семействата и да предоставят увереност на местните общности относно качеството на образование и грижа за децата. Всички заинтересовани страни, включително персоналот, трябва да бъдат включени в дейностите по наблюдение и оценка. На общинско ниво следните индикатори определят характеристиките на висококачественото предоставяне на услуги:

- **Дял на институциите, предоставящи ОГРДВ, които използват административни, педагогически и други данни, за да подобряват качеството на ОГРДВ, включително данни от родителите¹⁹;**
- **Дял на институциите, предоставящи ОГРДВ, за които информацията за качеството на предоставяните услуги е публично достъпна²⁰.**

В помощ на самооценката на качеството на всяко заведение по отношение на **наблюдението и оценката** трябва да се има предвид до каква степен съществуващите системи за наблюдение и оценка

- отчитат постиженията на децата и подкрепят развитието им;
- отчитат качеството на взаимоотношенията между персонала и децата, което води до неговото подобряване.

Всяка институция за ОГРДВ трябва като минимум да събира и използва един и същ набор от данни, за да влияе в посока подобряване на качеството на предоставяните услуги. Информацията и данните от наблюдението следва да се използват за анализ и оценка на качеството на предоставяното ОГРДВ и за планиране и реализиране на дейности за подобрения на ниво институция.

9.5. Управление и финансиране

Индикаторите в тази област подчертават важността на институциите за ОГРДВ да синхронизират действията си, за да отговорят адекватно на нуждите на децата и техните семейства. Това включва предоставянето на точна информация; установяването и развитието на партньорски отношения с родителите; съсредоточаването върху нуждите на децата и тяхното развитие. На общинско ниво следните индикатори определят характеристиките на висококачественото предоставяне на услуги:

- **Дял на институциите за ОГРДВ, които използват модел на официално договорени партньорски отношения с родители и други заинтересовани страни;**
- **Дял на общините, които докладват, че са разработили и въвели крос-секторна система за управление, обхващаща всички аспекти на предоставянето на ОГРДВ;**
- **Процентът на детските институции в общината, които в сравнение с предходната година получават (минимум 10%) допълнително финансиране за подкрепа на деца в неравностойно положение и техните семейства.**

В помощ на самооценката на качеството на всяка институция по отношение на **управление и финансиране** трябва да се има предвид:

- разработването на политика за управление и финансиране на ОГРДВ на ниво институция, която включва наблюдение и отчитане на ефективността на годишния бюджет.

¹⁹ Доклад с релевантни примери за повишаването на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст, от други европейски страни. <https://web.mon.bg/bg/101109>.

²⁰ Пак там.

Качеството на управлението и финансирането се измерва най-добре на системно ниво чрез горепосочения национален показател. Това помага да се очертае до каква степен са добре синхронизирани различните елементи на системата за ОГРДВ и колко добре са съгласувани образователните, здравните и социалните услуги, за да посрещат нуждите на всяко дете.

10 Измерване на качеството чрез Националната рамка за качество на ОГРДВ

Националната рамка за качество включва три аспекта на измерване:

- пет национални индикатора;
- описания на качеството на общинско ниво;
- подкрепа за самооценката на качеството от институциите за ОГРДВ.

Взети заедно, тези аспекти на измерване на ниво детска градина/ясла/училище, на общинско и национално ниво дават ясна представа за качеството на предоставяните услуги за ОГРДВ. Внедряването на рамката за качество зависи от сътрудничеството на институциите за ОГРДВ, общините и националните структури.

Националните индикатори

Измерването на националните индикатори следва да се основава на официалните статистически данни, както и на данни, събирани от всяка детска градина/детска ясла/училище, прилагаща рамката. За да се подпомогне генерирането на тези количествени данни и да се осигури съпоставимост и последователност, към националните индикатори ще бъдат изготвени допълнителни насоки. Тези насоки следва да включват подробна информация как детските градини, детските ясли и училищата с групи за задължителна предучилищна подготовка могат да измерят всеки един индикатор.

Към определена дата ежегодно данните на всяка детска градина, детска ясла и училище по националните индикатори ще бъдат изпращани на общините за анализ. Данните от институциите за ОГРДВ ще бъдат комбинирани с данните, съхранявани от общините (генерирани чрез различни инструменти и ресурси), за да се направи измерване на индикаторите на ниво община. Например детските градини и ясли трябва да събират данни за броя на децата, които редовно посещават съответната институция. Всяка община ще съхранява данните за броя на децата на тяхна територия и това ще позволи да се изчислят процентните индикатори. Общините ще се нуждаят от капацитет и опит за комбиниране и анализ на данните от детските градини, детските ясли и училищата с групи за задължителна предучилищна подготовка.

Общината следва да изпраща данни за индикаторите до регионалните и националните власти ежегодно към определена дата. Регионалните и националните власти ще изградят капацитет за анализ на данните от общините и идентифициране на регионалните и националните тенденции. На национално ниво ще се изготвя годишно „табло“, което да показва постиженията спрямо петте национални индикатора в предложената Националната рамка за качество. Общините също биха могли да изработват свое собствено годишно „информационно табло“, което показва постиженията на местните детски градини, детски ясли и училища с групи

за задължителна предучилищна подготовка по отношение на договорените индикатори.

Общините могат да проверят извадка от отговорите на детските градини, детските ясли и училищата, за да изградят доверие в данните, да проверят точността им и да анализират ефективността на допълнителните насоки. По време на посещенията си инспекторите могат да обсъдят подходите, възприети от детските градини, детските ясли и училища с групи за задължителна предучилищна подготовка за събиране и анализ на данни по тези договорени индикатори, и споделят добри практики за насърчаване и подкрепа на напредъка.

Описанията на качеството на общинско ниво

Освен изпращане на данни за националните индикатори от всяка детска градина/ясла/училище, обхванати от рамката, се изисква да изпратят данни по индикаторите за високо качество (те са посочени в получерен шрифт по-горе). Тези данни, наред с данните по националните индикатори, могат да бъдат включени в информационните табла, изготвяни от общините. Що се отнася до националните индикатори, общините могат да проверяват извадка от отговорите на детските градини, детските ясли и училищата, за да изградят доверие в данните, да проверят точността им и да анализират ефективността на допълнителните насоки.

Самооценката на заведенията за ОГРДВ

Информацията, събрана от институциите за ОГРДВ в подкрепа на тяхната самооценка, се съхранява от тях. Данните ще подкрепят вътрешните процеси и подобрения и всеки доставчик на услуги за ОГРДВ ще решава как да споделя информацията си с родителите, персонала и други заинтересовани страни.

Прилагането на националната рамка за качество следва да доведе до актуализиране на съществуващия подход за измерване на качеството на услугите за ОГРДВ. Това би опростило съществуващата система, намалило административната тежест върху отделните детски градини, детски ясли и училища с групи за задължителна предучилищна подготовка, би отговорило на местните особености с използването на ограничен брой индикатори. В допълнение това актуализиране ще даде яснота относно отговорностите и ролите на всяка организация в сектора на ОГРДВ.

Прилагането на рамката поставя изискването и ще доведе до подобряване на сътрудничеството и координацията между детските градини/училищата с групите за задължително предучилищно образование, детските ясли и местните и националните институции. Прилагането ще трябва да бъде подкрепено от разработването и внедряването на междуинституционален механизъм. Той трябва да включва договореност за начина, по който се анализират, проверяват и оценяват данните от детските градини, яслите, училищата с групи за задължително предучилищно образование и общините; начина, по който тези данни се използват за подобряване на политиката и развитие на системата за ОГРДВ.

„Редовно“ от предложението за достъп

(т.е. делът на децата в България (от раждането до три години; и деца над тригодишна възраст до възрастта за постъпване в училище), които посещават редовно ОГРДВ)

Работната група следва да предостави съгласувано определение за „редовно“, измервано или:

- както е уточнено в Наредба № 5/03.06.2016 г. за предучилищното образование
- като посещаемост на детето на институция за ОГРДВ най-малко 12 часа седмично в продължение на шест седмици, определена като „редовна“.
- или като дял на записаните деца, чиято средна посещаемост за учебната година надхвърля 67%

„Подкрепа“ от предложението за персонал

(процентът на професионално квалифицирания персонал в сферата ОГРДВ, който получава подкрепа за своето професионално развитие)

Подкрепата за персонала в сферата на ОГРДВ трябва да бъде безплатна и леснодостъпна. Може да се основава на професионално наставничество, коучинг, съвети, супервизия, наблюдение или обучение. Може да се каже, че член на персонала (помощен персонал, практики и ръководители) получава „подкрепа“, ако тя му се оказва най-малко един час всяка седмица за период от шест месеца.

„Професионално развитие“ от предложението за персонал

(процентът на професионално квалифицирания персонал в сферата ОГРДВ, който получава подкрепа за своето професионално развитие)

Професионалното развитие трябва да бъде безплатно и леснодостъпно. Подкрепата или обучението могат да бъдат формални или неформални. Може да бъде предоставена от колеги в институцията за ОГРДВ, от ръководители в институцията или от външни организации. Смята се, че член на персонала е получил „професионално развитие“, ако подкрепата е организирана спрямо неговата роля, личното му развитие или неговите умения и компетенции.

„Общевеностъпни“ от предложението за наблюдение и оценка

центът на заведенията за ОГРДВ, за които информацията за качеството на предоставяните услуги е публично достъпна)

Има на разположение актуална информация за качеството на предоставяните услуги за ОГРДВ (въз основа на индикаторите в тази рамка за качество) на родителите, потенциалните потребители на услугите на съответната институция за ОГРДВ, персонала на заведенията и други заинтересовани страни. Може да се каже, че институцията за ОГРДВ е оповестила тази информация, ако тя е налична на уебсайта на заведенията (или на общината) или се публикува всяка година.

Персонал, работещ пряко с деца

Персоналът, платен или доброволстващ, може да има педагогическо и/или медицинско образование. Членовете на персонала могат да бъдат професионално квалифицирани, да имат помощна роля, да работят на пълен или непълен работен ден и да бъдат базирани в или извън заведенията за ОГРДВ.

Взаимоотношения между персонала и децата

Взаимодействията между деца и възрастни влияят върху развитието и ученето на всяко дете. Към взаимодействията между деца и възрастни трябва да се подхожда внимателно, като те трябва да се основават на емоционалните и когнитивните нужди на децата, като отчитат техните гледни точки и инициативност. Висококачественото взаимодействие има положителен ефект върху развитието на социалните, академичните умения и мотивацията на децата.